

Ірина Білецька

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та практики іноземних мов,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ПОЛІКУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Проблема полікультурної особистості, для розуміння якої важливі шляхи взаємодії особистості і культури, надзвичайно актуалізується в епоху глобалізації та інтеграції, соціокультурних явищ, що ставлять перед сучасною освітою завдання виховання підростаючого покоління нового типу, здатного творчо мислити і працювати в умовах полікультурного світу. Знання іноземної мови, розуміння та сприйняття інших культур є важливою запорукою ефективності виховання полікультурної особистості.

Реалізація такого завдання можлива завдяки підготовці високопрофесійних учителів, насамперед іноземних мов, з високим рівнем педагогічної культури, здатних працювати в полікультурному середовищі, формувати у своїх вихованців соціальну стійкість, систему моральних цінностей, умінь жити в суспільстві, яке постійно піддається трансформаціям.

Питання формування професійної культури особистості розглядаються в дослідженнях А. Барабанщикова, В. Гриньової, І. Ісаєва та ін. У полі уваги багатьох науковців перебували особливості формування педагогічної культури учителів (П. Блонський, А. Луначарський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Шацький та ін.). Але в різні часи розуміння культури, в тому числі педагогічної, змінювалось.

У науковому доробку сучасних учених відображено різноманітні аспекти педагогічної культури та специфіку її формування у майбутніх учителів іноземної мови (Т. Білоусова, О. Бондаревська, М. Лещенко, О. Рудницька та ін.).

Окремі проблеми полікультурної освіти як невід'ємної складової педагогічної культури вчителів стали предметом досліджень вітчизняних (І. Бех, Л. Голік, І. Зязюн, О. Коваленко, М. Красовицький, І. Лощенова, О. Сухомлинська, Н. Якса, Н. Щерба та ін.) та зарубіжних (О. Джуринський, Дж. Бенкс, Ж. Гей, М. Гібсон, К. Грант, С. Ніето, В. Сафонова, Є. Пассов та ін.) дослідників.

Не можна не погодитись із думкою Т. Білоусової, яка стверджує про те, що вчитель з високим рівнем педагогічної культури – це вчитель, який володіє необхідними для педагогічної діяльності особистісними якостями, здійснює педагогічну діяльність на професійному рівні, веде творчий пошук вирішення педагогічних задач, має стійку потребу в креативності, досягає високих результатів у навчанні і вихованні учнів [2].

У своїй концепції педагогічної культури О. Бондаревська трактує це поняття як частину загальнолюдської культури, в якій найбільшою мірою зафіксувались духовні й матеріальні цінності, а також способи творчої педагогічної діяльності людей, необхідні людству для обслуговування історичного процесу зміни поколінь і соціалізації (дорослішання, становлення) особистості [1].

Дослідження педагогічної культури може здійснюватися з різних позицій, зокрема, соціально-педагогічної, науково-педагогічної, професійно-педагогічної, особистісної.

Вивчаючи педагогічну культуру, варто акцентуватися на наступних аспектах:

- це соціальна сфера суспільства, спосіб збереження стосунків між поколіннями і людьми (в тому числі внутрішньосімейних і міжнаціональних) та передання соціально-педагогічного досвіду;

- частина загальнолюдської та національної духовної культури, сфера педагогічних цінностей, що містять педагогічні теорії, педагогічне мислення, педагогічну свідомість суспільств, культурні зразки практичної діяльності;

- сфера професійної діяльності, яка охоплює суспільні вимоги до неї, закономірності культурної ідентифікації педагога, культуровідповідні освітні системи, педагогічні технології, способи створення культурних моделей суспільного життя і педагогічної практики;

- особистісна якість учителя, вихователя, викладача вищого закладу освіти, керівника, батьків, інтегруюча педагогічну позицію, професійні вміння, поведінку, індивідуальні досягнення у творчості.

У новому тисячолітті світовому освітньому процесу все більше стають притаманними такі тенденції проектування і розвитку освіти, що базуються на культурологічному підході і потребують від сучасної людини діалогічності, розуміння, поваги до культурної ідентичності інших. Тобто мова йде про полікультурну освіту як важливу складову нинішньої освіти, яка сприяє засвоєнню знань про інші культури, розумінню загального і специфічного в традиціях, вихованню молоді в дусі поваги інших культурних систем.

Безумовно, що в умовах багатокультурного світу та поліетнічного українського суспільства полікультурна освіта стає невід'ємною частиною педагогічної культури майбутнього вчителя іноземної мови. Крім суто лінгвістичних знань, умінь та навичок, вона передбачає культурологічні, етноісторичні знання, усвідомлення важливості культурного плюралізму, вміння виділяти і додавати у зміст іншомовної освіти ідеї, які відображають культурне розмаїття світу, а також вміння організовувати педагогічний процес як діалог носіїв різних мов і культур у часі та просторі. Полікультурна освіта сприяє тому, щоб допомогти побачити спільне у різноманітті.

На заняттях з іноземної мови педагог покликаний акцентувати увагу на тому, що в світі існує безліч цінностей, які відрізняються від їхніх особистих, що будь-які цінності укорінюються в традиціях того чи іншого народу і є для нього закономірним результатом його досвіду та історичного розвитку. Саме через діалог культур можливо досягти певного рівня самопізнання та взаємозбагатитися. Засобами іноземної мови можна сприяти розвитку в м молодого покоління білінгвальної соціокультурної компетенції, складовими

якої виступають толерантність і позитивне ставлення до представників інших культур.

Виходячи з цілей полікультурної освіти, всю різноманітність методів, які використовуються, можна звести до чотирьох груп: методи актуалізації культурного самовизначення і цілепокладання учнів; методи отримання нових знань, практичних умінь та навичків взаємодії з суб'єктами полікультурного соціуму; рефлексивні методи; методи моделювання і проектування в умовах полікультурності.

Технології полікультурної освіти передбачають ставлення до освіти як до культурного процесу, рушійними силами якого є діалог і співпраця його учасників; ставлення до навчального закладу як до цілісного полікультурного простору, де відтворюються культурні зразки полікультурного соціуму. Основне завдання актуалізації культурного самовизначення може бути досягнута в результаті використання бесід, дискусій, формування діалогових способів спілкування, оснований на повазі різноманітних культур і традицій різних людей, народів через мови та культури, заперечення негативних стереотипів щодо будь-якої культури, навчання учнів критичному мисленню.

При відборі форм навчальної діяльності варто спиратися на зворотний зв'язок з учнями, який може бути організований через діалогові форми роботи – семінари, конференції, колоквіуми тощо. Одна з головних вимог при цьому – створення комфортних умов, що виключають недовіру й емоційно-моральну напругу, а також використання можливостей культурно-освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Бондаревская Е. В. Основы педагогической культуры учителя: спецкурс. Ростов-на-Дону: РГПИ, 1989. 40 с.
2. Введение в педагогическую культуру: учеб. пособие. Ростов н/Д: РГПУ, 1995. 170 с.
3. Гриньова В. М. Аксіологічний підхід до проблеми педагогічної культури майбутнього вчителя. *Шлях освіти*. 2002. № 2. С. 2–6.